

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENC EGYLET

Alapította: Dr. BOROS GYÖRGY.

Angol és amerikai unitárius testvéreink ünnepre készülnek.

Tavaszi rügyfakadás közben, virágbomlás idején megilletődve gondolunk arra, hogy angol- és amerikai unitárius testvéreink százas nagy ünnepek egész sorozatára készülnek.

Érezzük, hogy örömtűz ég a mi lelkünkben is; a közös hit egybeforrasztó ereje, mely biztató szívárványt fest az unitarizmus annyiszor felhős égén.

Egy idő óta sokszor halljuk, hogy május 25-én lesz száz esztendeje, hogy az Egy Istenhit vallói Angliában és Amerikában — csodálatosképpen egymás szándékáról nem tudva, egy napon — társaságba tömörültek s hitük védelmére és terjesztésére szervezetet alakítottak. A még ifju unitarizmus Anglia szabadszemléű népe között a Britt és Külföldi Unitárius Társulat, az újvilág szabad földjén Amerikai Unitárius Társulat néven és zászlója alatt indul el, hogy a meggyőződés benső erejével és céltudatos munkával, a tudomány fegyverével s a hitbuzgóság leikesedésével útmutatója legyen az igazságot őszintén kereső lelkeknek.

Immár száz esztendeje ennek is.

Nekünk a száz esztendő jubileum nem újság, mert mi, erdélyi unitáriusok, a négyszáz esztendő ünnepség fényében is gyönyörködtünk. De minő érzés járhatja át a sziveket ott, hol az unitarizmus az első száz esztendő határkövéhez a legszebb remények közt érkezett!? Az ünnep közvetlen résztvevői s a távolból szemlélők egyaránt bizonyára a megnyugvás és bizakodás érzetével állapítják meg, hogy az unitárius hitfelfogás igazsága erőben és tekintélyben megnövekedve, anyagilag és szellemileg fokozatosan gyarapodva, köszönti az unitárius és velük együttérző milliók lelkét a jubileumi esztendőn.

TŰZHELY MELLETT

Dévavár üdvözlete.

(Az amerikai és angol Unitárius Társulat fennállásának száz éves évfordulóján.)

1.

Dermedt álmodból dobbanj ébredésre,
Sebektől sajtó csüggeteg kebel!
A tengeren túl — ide villan fénye —
A gondolatszabadság ünnepe.
Fel gondolat, fel, bontsd ki szárnyad,
Testvérszívek ölelve várnak.
Ünnepre föl, emeld karod az égnek,
A tengeren túl örömtűzek égnék.

2.

A tűz lobog, az esz me meg nem halhat,
A gen'i máglya üszke szent parázs.
Csodás hatal a van a börtönfalnak,
Bús sziklavárad, Déva, szent varázs.
A mágya üszke el nem hamvadt,
Beszéde van a sziklafalnak.
S a száz esztendő ünneplő zajába'
Köszöntőt mond Dévának sziklavára :

3.

„Testvér, a hitben élünk egy kenyéren,
E hit az Isten szent ajándoka,
E hit neked beszédes emlékérem,
E hit nekünk az élet szent joga,
Pecsét, hogy élünk, sajtó zálog,
Hogy nem temet már bé az árok...
A hit az ember: az vagy, ami bent vagy
S ha nincs hited, ne szólj, meghatal,
[nem vagy.]

4.

Testvér, a hit az Úr ingyen kegyelme,
De aki kapja, megpróbáltatik.
A szenvedés joraszított véle egybe:
Vérrel válott kincs, testvér, ez a hit.
A hitszabadság diága földjén
A erre járunk, sir az ösvény
És Déva várán romba dől a szentély...
Romok közül köszöntünk, szelle-
[testvér.]“

5.

Nem, nem, az ünnep fényét mért zavarja
Haza beszélő lúgy siránkozás?!
Erőtlen lesz a szív nemes viharja,
Ha künn a könny az arcon árkot ás.
Boldog szülő, bús Dévavára,
Nézz, nézz a büszke örtásra,
A hétmérjöldes tengerjáró hősből
Ismerj fiadra boldog döbbenetben.

6.

Channing, Emerson népe s büszke
[britt, te,
Te új eget meglábalt örtás,
Dávid Ferenc hajóját hová vitte
A száz esztendő új kirobbanás!
A tagadásból élő hit lett,
A dogmák többé nem hevítnek,
Vallás a vallás s jó ha vallod, érted,
De éteteddel valld be, ez a lényeg.

7.

A lényeg az, hogy tudsz-e még szeretni,
S az örök bírót ott benn hordod-e?
A törvény útját akarod követni!
Vakondok-szem, ki, ki a nap elé!
A Názáreti nyomdokában
Föl a fejet s előre bátran!
Ki ott, ahol s amit rábíztak, végzi,
Az Egy Istennek egy parancsát érti.

8.

Testvér a hitben, tőled ezt tanultuk.
Tanultuk? Nem, ez iskolás beszéd.
A szó csak szó, mi tetteidből láttuk
Szeretetednek számtalan jelét.
Testvér, a szív ha szivig érhet,
Ha lélektől gyúl föl a lélek,
Szóbb lesz az élet, minden szív egy
[szentély...
Fogadd hátánk s légy üdvözölve, testvér.

PÁLFFI MÁRTON.

Lelkek találkozója.

(Az amerikai és angol Unitárius Társulat megalakulásának századik évfordulója alkalmára.)

*Lelkek találkozója van ma, népek!
Ma nem határ az Óperencia!
Meglátják távol tengereken túlról:
Örömtüzekre gyúlt a Hargita.*

*S az itjű ág, bár oly messze a földtől,
Érezi mégis, hogy mi a gyökér.
Testéből sarjadt életre — s a kettő
Egymást szeretve jellegekig ér.*

*Ma messze népek szive összedobban
S mindent áthidalón fog kéz kezét,
Mintha anya fiával forna csókba —
Áldott, áldott az igaz szeretet.*

*Miénk a munka — Istené a há'a,
Hogy egybefort a gyökér és az ág.
Igy szép a fa — míg külön-külön élve
Nem éreznék az élet áramát.*

*Erdélyi testvér! Szemed messze nézzen:
Csodás való, mi elébe kerül:
Ott is hiszik, hogy áldott egy az Isten,
Ősöd hitével nem állsz egyedül!*

*...S lelkek találkozásán, messze földről
Egyhitű népek gondolnak veled
És mintha Isten áldott szava szó'na,
Jön a szivekből küldött üzenet:*

*Ott is hiszik, amit imába foglalsz,
Amit szivedbe vésett jó anyád,
S ha lélek csügged, remény szertefoszlik:
Ők is hallják egy Istened szavát.*

*Áldott a hit, melyért sok század éven
Oly sok derék áldozta életét,
Testvér! Mutasd meg, mint lesz tett az ige:
És így kövesd nagy őseid hitét.*

*Jó Jézusod az ember mintaképe
És mit Dávid Ferenced álmódott:
Száz elmúlt évek tenger viharában
Ott is csodás valóra változott.*

*Nemrégén még világok veszték vérbe,
Még látható a füstölgő romot.
Legyen béke! Ne hagyj hát néptelenné
Hívóharangú ősi templomod.*

*Hite, melyért börtön sötétje lepte
S keserű lett szájában a falat —
Most szétterjedt a széles nagyvilágon,
A kicsi magból büszke fa fakadt.*

*Amint multad van, úgy lesz majd jövőd is.
Halld meg e jövő intő, szép szavát:
Testvérem! Élnie kell gyermekednek,
Ne hagyj egyházad, nyelved, iskolád.*

*Testvér! A távol sok-sok népe rád néz,
Mindnyájatoknak szól ez üzenet,
Aki hiszed, hogy áldott egy az Isten —
Ma gyűjtsd ünnepre magyar szívedet!*

VERNES GYULA.

Balázs András egy nagyon érdekes füzetet adott ki: „Beszélgetés egy törekvővel“ címen (Globus könyvnyomda, Odorheiu, 1925. 20 oldal), melyben Ő maga az egyik szereplő s egy hive a másik, aki nem hagyta ott ugyan unitárius egyházát, de felcsapott csaknem véglegesen hívőnek. Azért csaknem véglegesen, mert a beszélgetés után ezt mondja a lelkészének: „Ne törölje ki a nevetemet (az unitáriusok közül), hadd beszéljek még egyszer családommal, hátha az Ur jobb világosságot derít reám“. Minden érdeklődőnek ajánljuk e kis füzetet és kérjük lelkészársainkat és akiket illet, szeretettel és odaadással foglalkozzanak hiveinkkel, hogy nálunk megtalálhassák sokkal tisztábban azt, amit kereső lelkük egyébutt, pl. a szektáktól szed fel magára. A missziói füzeteket remélhetőleg még a nyár folyamán be tudjuk indítani s azok segíséget fognak majd nyújtani e téren is.

Dr. Kiss Elek Buddhizmus és Kereszténység c. fordítása e napokban hagyja el a nyomdát s szétküldés alá kerül. Az egyes egyházközségek és egyesek, kik szivesek lesznek e művet megvenni, sziveskedjenek árát (szerzőnél előfizetesképen 100 L, kereskedésben 125 L) minél hamarább szerzőhöz beküldeni. Valamint a Hit és erkölcstan árát is, mert a mai nyomdai viszonyok halogatóást nem tűrnek.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

NŐK VILÁGA.

Az Unitárius Nőkszövetségének üdvözlete az angol és amerikai unitárius nőkfőz.

Erdély összes magyar unitárius női legmelegebb üdvözleteket küldik Anglia és az Észak Amerikai Egyesült Államok minden unitárius nőinek első százados ünnepeik alkalmából.

Érezzük, hogy egy közös hit szent köteléke fűz össze és őszintén Veletek örvendünk e dicsőséges jubileumotokon.

Ti most az örömteli siker egy csúcsára jutottatok fel, honnan nagyszerű visszatekinteni egy század távlatába és szemlélni a vallás szabadságának és az emberi vallás emancipációjának fejlődését!

Ma a Ti dicsőségetek bátorit minket, hogy minden szomorúságunkat feledve, Veletek ünnepeljünk!

Visszaemlékezünk a 15 év előtti boldog napokra, midőn a Ti képviselőitek jöttek el hozzánk 400 éves évfordulóját megünnepelni a mi Dávid Ferencünknek, ki életét áldozta a lelkiismeret szabadságáért. Elődjaink ilyen példáiból látjuk, „hogy a szabadság melyhez bánat útján jutunk, nagyobb, mint a bánat“ (Rabindranath Tagore) és rendületlenül hisszük, hogy az emberiség boldogulását szolgálja a mi szabadelvű vallásunk nemes és lélekemelő tanainak hirdetése!

A férfiak munkája különböző lehet a különböző országokban és korokban, de a mi örök anyai köteleiségeink mindig és mindenütt ugyanazok maradnak és nagyszerű a hivatás, melyet hittel és buzgalommal be kell töltenünk! Nekünk, mint a következő generatio anyáinak mindenek felett az a dicsőséges feladatunk, hogy a holnap embereit lélekben és igazságban közelebb vezessük a Menyeyi Atyához!

Bármilyen nagy legyen is a távolság, mely elválaszt, szorososan összefűz közös unitárius hitünk.

Isten áldása legyen munkátokon, melyet szent ügyünk szolgálatában körös-körül a világon kifejtetek.

Ezen imával fordulunk a Mindenhatóhoz évszázados ünnepeketek alkalmával, midőn Veletek leszünk szívben és lélekben!

Missziói munka.

Száz esztendő a misszió szolgálatában.

A legnemesebb misszió az olyan hivatásos élet, ahol magunk cselekedetével s mások irányításával az Istenországát, a testvéries életet, az Isten- és emberszeretet világát váltjuk valóra. Ebben az értelemben a modern idők legnagyobb missziói tevékenységét az a két Unitárius Társulat végezte, mely — sajtóságos véletlen folytán? — 1825 május 25-én alakult Londonban és Bostonban. De talán nem is véletlen volt a két Társulat alapítási idejének összetalálkozása, hanem inkább az isteni Gondviselésnek csodálatos műve!

Angliában is és Amerikában is megéreztek a szívek a nagy igazságot, hogy céltudatos, egységes munka nélkül nem lehet nagyot és maradandót alkotni. Mind az angol, mind az amerikai unitárius mozgalom magánviselte kezdettől kezdve az *egyénies* törekvést s az másként nem is lehetett, mert a tömegeknek szóló dogmatikus és az egyéni belátást és ítéletet semmibevevő egyházi tanítások ellen kellett sikraszállaniuk. Az unitarizmusnál tehát mindenütt együtt járt az egyéniség elismerése és egyéni érték megbecsülése.

Igy az egyházközségek igazán az egyesek egyéni társulásából alakultak s az egyházközségek is nagyon ügyeltek arra, hogy függetlenségüket megőrizték. Nem akartak abba a hibába esni, amit éppen elkerülendőök valának.

Az angol és amerikai szellem azonban korán felismerte azt, hogy valamelyes középponti erő és irányítás nélkül soha nagyobb-szabású, egységes mozgalomra nem számíthatnak s ezért létesítették a XIX. század elején egyfelől a *Britt és Külföldi Unitárius Társulatot* Londonban, másfelől az *Amerikai Unitárius Társulatot* Bostonban, Amerikában.

Mindjárt kezdetben meg kell jegyeznünk, hogy az angol és amerikai unitárius mozgalmak főképen erkölcsi, társadalmi mozgalmak szemben a mi, főképen hittani, vallási unitárius törekvéseinkkel. Nálunk az Isten-hít volt az elhatározó pont, hogy az Isten egyszemélyü s e hittől kaptuk nevünket is: *unitáriusok*: akik nem a Szentháromságot, hanem az egyszemélyü Istent, a Jézus által hittedett Atyát imádják és szeretik.

Az angol és amerikai unitáriusok — mint maguk az országok — sokkal inkább a praktikus, gyakorlati életre fektették a súlyt, mint mi s így — azt mondhatnók — inkább a jézusi második parancsolatot valósították meg: Szeresd az embert.

Hogy ez így van, hivatkozunk arra a munkájukra, amit a szabadság, a haladás diadaláért tettek pl. a rabszolgaság felszabadítása érdekében s ahogyan befolyásolták az állami szociális, társadalmi törvények szellemét és betűjét.

Ezért van az, hogy ők a vallás szabadságán nem azt értik, hogy valaki mit hihet s hogy a hitét a templomban meg is vallhatja;

hanem azt is, hogy a társas életben a vallás-erkölcsi, társulati, emberbaráti érzést, szellemet, munkát az illetők gyakorolhatják. Más szóval, ők a mi Dávid F. egyleti, az Irodalomtársaság-i s Leikéskör-i tevékenységünk szabadságát az Egyház egyetemén belől természetes vallásszabadságnak ítélik s azért mindent meg is tesznek.

Ennek a szellemnek nálunk is bele kell mennie mindenki felfogásába és életebe. A vallás az erkölcsi gyakorlással együtt az, amit Jézus is hirdetett és megkövetelt az egész élettől.

Kellett ugyan nekik is erős harcokat megvívniok a hitfelfogás terén is, de náluk a hitvallás is mindig a gyakorlati erkölcsi társaséletre ment vissza. Ezt igazolja egész munkájuk, melyet Angliában is és Amerikában is az ország különböző életmezsein láthatunk. Nemcsak elmélkedni, hinni és akarni, hanem a hitet az akarat révén megvalósítani is . . . ez az, ami angol és amerikai hitfestvéreinket állandóan jellemezte.

A két *Társulat* munkája mindig sokoldalú volt s lassanként úgy szerveződött, hogy ne csak egyesek, a Társaság tagjai, hanem egyházközségek is, melyek oda önszántukból beléphettek, részesülhessenek mindenoldalú támogatásban, ha szükségük volt rá. A Társulatok abban jártak, hogy új egyházközségek alakulását tehessék lehetővé, a meglevőket jó rendben, jól vezetve tarthassák s az anyagi szükséges támogatások mellett — különösen nyomtatványok útján — szellemi javakkal is elhalmozzák azokat, akik érdeklődtek az unitárius világfelfogás és élet iránt.

E két Társaság, amidőn saját maga lassanként megerősödött s másokat is megerősödésben vezetett, ugyanakkor Anglia és Amerika s így közvetve 'az emberiség egészen belől is maradandó értékű hivatást töltött be.

Eme missziói hivatás egyfelől abban rejlik, hogy már korán összeköttetésbe lépett a világ más unitáriusaival s ez ismeretségből szeretet, megbecsülés és támogatás született meg. Lassanként összekapcsolódtak a világ unitáriusai s együttesen nagyobb munkát fejthettek ki az egyetemes emberi fejlődés érdekében, mint külön-külön tehettek volna. E tekintetben utalunk ama világkongresszusokra, melyek a kölcsönös megbecsülés, jóakarat, haladás és segítés nemes értékeit hozták létre itt és ott.

Mi, magyar unitáriusok rég ismeretségben és barátságban vagyunk az angol és amerikai unitáriusokkal s különösen unitárius Társulatokkal. Sokszor éreztük szívük szeretetét, ők sokszor letörölték könnyeinket az üldöztetések, megpróbáltatások, szenvedések idejében. A mi könnyeinket, a Dávid Ferenc örökösének könnyeit, a világ legrégebbi unitáriusainak könnyeit.

Páratlanul áll a világtörténelemben az a missziói, hivatásos munka, amit Rev. Snow, Dr. Metcalf és Mr. Witte vittek véghez 1920-ban, a nagy háború után, elsőnek jöven közénk, a legyőzöttek, a meggyötörtek közé, hogy vigasztaljanak és segítsenek.

Ezt a missziói munkát soha elfelednünk nem szabad. Az unitáriusok, az Unitárius Társulat cselekedte ezt a világon legelsőknek a gyűlölséget okozó, szörnyű háboru után.

De a Dr. Drummond ittjárása Angliából, az első tapogatózás és mondhatnók földerítés ugyancsak egy Társulatnak, a Britt és Külföldi Unitárius Társulatnak volt a szerencsés, bátor és testvéri szeretettől indított ténye.

A későbbi segítségek s az angoloktól Dr. Redfern, és Dr. Hurn uraknak, az amerikai Társulattól Dr. Cornisch s kedves társainak az elküldése mind . . . mind szintén ama hivatásos élet megnyilatkozásai voltak, melyet az igaz misszió megkövetel. Ez a hivatásos missziói szellem szülte a testvériesítést, amely abban áll, hogy csaknem 100 amerikai unitárius egyházközség ugyanannyi unitárius erdélyi egyházközséget testvérévé fogadott.

Ó, kedves olvasó, soha sem tudom megindulás nélkül, könnyek nélkül elgondolni azt, mit jelent az unitárius hivatásos élet számára az egy Atyának s a testvériségnek szent fogalma. Testvériség, amikor nemcsak egyének, hanem szent hivatásu intézmények is testvérekké válnak azért, hogy nemes hivatásuk megélésében tönkre ne tehessék őket s hogy közösen szolgálhassák az Istent és az emberiséget a sajátos kulturájuk útján.

Ma ezek a testvérek ünnepelnek, 100 éves örömnepet ülnek s amidőn visszatekintenek multjokra és számonkérlik sok-sok humánus cselekedetüket, bizakodva és reménységgel, hittel és akarattal gondolnak ama jövő felé, ahol az ő szerveződésük még tökéletesebb lesz s nemcsak Angliában és Amerikában lesz szabad a vallás-erkölcsi és kulturális élet, hanem a föld kerekiségén mindenütt és az unitarizmus diadalmasan halad előre szent hivatása megélésében: az Isten- és emberszeretben.

Isten, aki adtál a hatalmas missziói törekvéseknek egy századot, adj számukra új századokat s tégy minket is a nagy munka osztályrészeseivé, hogy mi is dolgozhassunk embertársainkért s szolgálhassuk benső szabadsággal az emberi haladást!

Dr. Kiss Elek.

Az Amerikai Unitárius Társulat elnöke: Eliot A. Sámuel s titkára: Cornish C. Louis. Az elnök szerint az unitáriusok számára a vallás egy *szolgálatkész életet* jelent. Ezt a vallást nem az Istentől való *félelem*, nem a pusztá érzelem, nem a *ceremónia*, nem a *pártoskodás* és pártérdek jellemzi, hanem az Isten szeretete, az értelmes élet, az egyszerűség s az Istenfiúság és testvériség. A titkár mindeme vallásos kellékeket a legtökéletesebben viszi át a Társulat életébe s ennek köszönhetjük azt, hogy a gyakorlati életben oly sok jóval találkoztunk és találkozzunk az ők részéről. Mindezt azonban azért teszik, hogy az ők példájával minket is művelt és áldozatkész unitáriusokká tegyenek. Unitárius Testvéreim, nekünk minden áldozatra el kell készülnünk a saját Egyházunkért s vallás-

erkölcsi és kulturális érdekeinkért. Áldozat és áldozat, ebben áll a mi misszióink, a mi küldetésünk és hivatásunk! Az Amerikai Unitárius Társulatnak külön *országos* van a nyomtatványok kiadására, a vallásos nevelésre, az egyház-kiterjesztésre, a nem angol nyelvű egyházközségek alapítására (Bodócy Sándor alapított magyar unitárius egyházközségeket), a külföldi viszony ápolására, a más egyházakkal való érintkezésre, a lelkész-növendékek toborzására, s alapjaik vannak a lelkészek segítésére, templomok és lelkészilakok stb. építésére és fenntartására, valamint a kölcsönkönyvtár fejlesztésére is. Nagy mértékben megvan náluk, valamint az angoloknál is a világi prédikátorok intézménye s mértékletességi egyesületeknek és az ifjak, meg gyermekek védelmének sok faja.

Az igazán unitárius lélek. Németh Albert miniszteri tanácsos, székelyudvarhelyi p. ü. igazgató a brassói templomépítés javára 12190 (tizenkettőezer százkilencven) L összeget gyűjtött. Az egyházközség márc. hó 29-én tartott évi közgyűlésében a fáradságtalan és páratlan gyűjtési eredményért jegyzőkönyvileg mondott köszönetet. Midőn e köszönetet nyilvánosan is megismételjük, szeretnők Németh Albert fiát, mint az igazán unitárius lélek és egyetemes egyházi érdek mintaképét, követendő példának állítani azok elé, akik e nagy és szent ügy érdekében akár kényelemből, akár közönyösségből, akár bizonyos aggodalomból kifolyólag semmit, vagy nagyon keveset tettek. Bárcsak az ő lelkes példaadása megmozgatná azokat — egyeseket és egyházközségeket — akiktől a brassói templom felépítése jogosan vár buzgóságot és méltó segítséget, mert itt az unitarizmus eléggé nem méltányolt, közösérdekéről van szó. A nemes példaadáson legyen Isten áldása. *Kovács Lajos* lelkész.

Köszönet. Abásfalvi lakós Nagy Gergely Mózes atyánkfia, nem lévén *vér*-utódja *szellem*-utódokat akar hagy maga után. A székely udvarhelyi unitárius egyházközségnek egy szép és értékes harmoniumot adományozott, mely családjában, mint nagyapai örökség fiuról-fiura szállt. Így mutatá meg a mi Mózesünk az ő népének, hogy mikép közeledhetünk a boldogabb jövő beteljesülése felé. Áldott legyen neve a jókedvű adakozónak. Fogadja e helyről is az egyházközség hálás köszönetét. Sz.-udvarhely, 1925. ápr. 15. *Bölgöny Vilmos* lelkész, *Fekete Bénéámin* gondnok, *Győrfi István* jegyző.

A Dávid Ferenc Egylet pillérei: Árkosi Béla (Nagybánya), Dr. Elekes Domokos (Székelykeresztúr), Fazakas József (Brassó), Káhlfürst Imre (Klv.), László István (Etéd), Dr. Lukácsi József (Klv.), Dr. K. Nagy Árpád (Székelykaál), Raffay András (Abrudkerpenyes), Simó József (Hárasztkerék), Sükösd Farkas (Sepsiszentkirály), Dr. Szent-Iványi József (Klv.), Dr. Tamás István (Alsójárá), Tana Sámuel (Sepsiszentgyörgy), Tanka Béla (Kövend), Thellmann Béla (Brassó), Toók Mózes (Nagyajta), Türkössy Sámuel (Klv.), Varga Márton (Torda), Végh József (Székelykocsárd). A D. F. E. 40 éves jubileumán erős akarat nyilatkozott meg az Egylet anyagi megal-

pozására s e célt szolgálták mindazok, akik alapítótagoknak jelentkeztek. Nevezett világi férfaink mind 500 leával alapítótagok. Lesz alkalmunk a nem-világiak nevét is közölni. Egyszersmind ama reményünknek adunk kifejezést, hogy mi képesek leszünk arra, hogy férfi is és nő is 500—500 alapítótag álljon oda az Egyesületünk s így Egyházunk biztos pilléréként.

Simó Józsefafia 100 (egyszáz) leut; a **Dicsőszentmárton-i** egyházközség hivei pedig 700 liter kukoricát adtak össze a theol. akad. ifj. konviktusa javára. Hálás köszönettel adózunk a kegyes és jóakaratu adományokért.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Bölöni Mikó Lőrinc.

1806—1872 márc. 10.

Folyó évi március hó 12-én volt 53 éve, hogy Mikó Lőrincet a régi Sétatér-utca 16 sz. alatti saját házából Ferencz József szivet és elmét megható imája után egész Kolozsvár közönsége kíséretében a köztemetőben kedves neje és leánya mellé örök nyugalomra helyezték.

Ugy vélem, minden jó magyart és unitáriust felette érdekel, ha röviden megemlékezünk e nagy jellemről, kinek domborművü mellképe az unitárius kollégium disztermében a mindenkori unitáriusokat mintegy figyelmezteti, hogy az élet csak úgy szép, ha az ember becsületben, tisztességben és áldozatos munkában futja meg.

Mikó Lőrinc Bölönben született 1806-ban, hol apja iskola tanító volt. Szülői Mikó Sámuel és Péterfi Anna voltak. Még egy fiu és leány testvére volt.

A bölöni iskola elvégzése után 1817 okt. 12-én Kolozsvárt, 1811—22 Brassóban folytatta tanulását a német nyelv elsajátítása céljából. 1823 szept. 1-én tógás diák lett s négy év alatt a bölcsészeti és theologiai tanfolyamot is kitünően végezte. A jogi tanfolyamot 1829-ben végezte. Ez alatt irodalommal is foglalkozott.

1829 okt. hóban Marosvásárhelyre ment a Kir. Táblához jogi gyakorlatra. A nagy alapító Augusztinovics Pál irodájában gyakorolta magát. Négy év mulva letette az ügyvédi vizsgát és 1833-ban Kolozsvárt megkezdte az ügyvédi gyakorlatot. 14 évig ügyvédeskedett. Igazságszeretete és őszintesége révén keresett és általánosan tisztelt ügyvéd volt. Ez idő alatt megtanult franciául is.

1835-ben a tordai főtanácson egyházi tanácsosnak választották. Szive, lelke érzése, elméje minden tudása élte további 37 évében egészen az egyház és közügy szolgálatában állott. 1838-ban nősült. Székely Miklós püspök leányát, Klárát vette el. Feleségét, gyermekeit legnagyobb szeretettel övezte körül, érettük sok aggodalma és féltő gondja volt.

1847. május 3-án az ügyvédi pályát a tanárral cserélte fel, amikor az egyház a jogi és politikai tudományok tanárává egy-

hangu szavazattal választotta. Sajnos, csak egy évig viselhetette e szép tisztet, mert az 1848. évi magyar szabadságharc következtében e tanári állás végleg megszűnt, melyért Rédiger Károly oly szép anyagi áldozatot hozott. Ugyanekkor egyházi jegyzőnek is megválasztották. E tisztét 1850-től 1859-ig egyházunk akkori válságos helyzetében oly okossággal, szelidséggel és eréllyel viselte, hogy csak ezáltal is örök hálát érdemel az egész unitárius világtól.

Ha mint tanár — később a theológián — „Az unitárius egyház jog“ és „Unitárius házasságjog“ című műveivel és az „Unitáriusok egyházi Canonjai“ időrendbeli összegyűjtésével halhatatlan nevet szerzett magának és a híres Bod Péter és Dózsa Elek ilyenemű tudósok mellé méltán sorozhatjuk kéziratban maradt fenti műveivel; mint jegyző még inkább kivette oroszlánrészét abban a nemes küzdelemben, melyet egyházunk a múlt száz év 50-es éveiben vívott az osztrák elnyomási törekvéssel szemben.

Bármily kevés is a hely, egy pár mondatban mégis meg kell emlékezni enemü lelkes munkájáról, már csak a tanulság kedvéért is.

1853—58-ban a bécsi kormány öt ízben újította meg ama követelését egyházunkkal szemben, hogy iskoláinkban a tanítási nyelvet német legyen. Mikó, mint jegyző, mind az öt ízben, érélyesen és meggyőzően fejtette ki, hogy a tanítási nyelvet egyedül csak magyar lehet.

1851-ben a hatalom a püspök útján felhívta az egyházi főhatóságot, hogy az egyház a változott körülmények szerint új egyházi alkotmányt készítsen. E felhívásra Mikó egy igen részletes emlékiratot készített azon hazai törvények és állami intézkedések felsorolásával, melyek védelme és biztosítása alatt egyházi életünk fejlett és megállapodott. Aztán megállapította, hogy ez jó és megfelelő és egyházunk e mellett kíván megmaradni.

Ez ügyben többet nem zaklatták. 1856-ban az egyházi tökégyűjtésben és rendezésben, mikor őseink 150 ezer frínyi közalap megteremtésével iskoláinkat a bezárástól megmentették, szintén nagy sikerrel működött közre.

1859-ben a jegyzőségről lemondva, 1862-ben közpénztárnoknak választották és 10 évi példás pénztárnoksága alatt nemcsak példát adott a tiszta és hü kezelésre, hanem mondhatni a semmiből még alapokat is teremtett. Hivatalában nem a jutalomra nézett, hanem arra, hogy és miképpen használhat legtöbbet a közügynek. Nem a hírnévre, dicsőségre vágyott, hanem szerény munkájával boldogítani törekedett.

1872 márc. 5-én adta át a közpénztárt a megbízott képviselőtanácsi megbízottaknak a legjobb rendben és nagy pénzkészlettel. Szívet megindítóan kérte a takarékosagra, a hü kezelésre és a szigorú telülvizsgálatra.

Mikó Lőrinc nemcsak az egyházi, hanem a társadalmi, a politikai életben, Kolozsvár életében számottevő ember, mondhatni vezető egyéniség volt.

1848-ban nemzetőr, azelőtt az egész megyében a szegények ügyvédje volt.

A képviselőtestületben, szervezések idején, birtokjogi kérdésekben és sok más ügyben irányt adott.

1867-ben, midőn a város képviselőtét megalkotta, ő volt az egyedüli, kit az összes választók megtiszteltek szavazatukkal.

1865-ben az utolsó erdélyi országgyűlésre a város képviselőnek választotta.

Sokszor kínáltak neki magas állásokat, de egyházát, tanári állását mindezekért nem hagyta el.

Főurak, hivatalnokok, bírók és a nép sokszor fordultak Mikóhoz tanácsért. Mindenki teljes bizalommal fordult hozzá és soha senki nem csalódott benne.

A nép úgy tisztelte, mint atyját és „igaz ember”-nek mondták, annak tartották és az is volt.

Ez egyszerűségében is nagy és jellemes ember emléke buzdítson, lelkesítsen minket is a jó, nemes és igaz követésére, hogy hiven és lelkiismeretesen szolgálhassuk fajunkat és egyházunkat. Ugy legyen. Péter Sándor.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Egylefi élet és munkásság.

Egylefi élet a Kishomoród mentén és Vargyason.

Homoródmáson a Nőegylet az őszi-téli időszakban minden vasárnap estve vallásos estély rendezett, amelyen lelkész sorozatos előadást tartott a Biblia nő alakjairól, lelkész neje, özv. Péterfyné, Tary Irén tanítónő, Barra Sándor jegyző és Ajtay József okl. tanító *Jókai* műveiből és *Petőfi János vitézéből* olvastak föl, Vajda Antal énekvezér pedig több új énekét tanított be. Az ifjak, sőt felnőtt emberek is tartottak előadást, kik közül kiemelendő Kenyeres György afia, aki az „Élet abécéjét” adta elő több estve igen élvezetes előadásban. Az ifj. egylet külön is működött Vajda Antal énekvezér vezetése alatt. Volt egy *Jókai* estély, melyen a vízmenti lelkészek közreműködtek. A helyi értelmiség közreműködött a munka sikeréért.

Karácsonyfalván vallásos estélyt 5, D. F. műsoros estélyt 2, nőegyleti gyűlést programmal 4, *Jókai* és *Kriza* estélyt 1, összesen 11 alkalommal tartottak. A *Jókai* és *Kriza* estély a szomszédos lelkészek közreműködésével történt.

Okládon a D. F. Egylet a helyi értelmiség közreműködésével rendezett 10 vallásos estélyt, ebből 1 a *Jókaira* való visszaemlékezésnek volt szentelve s ezen a szomszédos lelkészek közreműködtek. Az otthon levő tanuló ifjuság és a székely ifjak és leányok nagy buzgósággal vettek részt a munkában. Az ifjak *Kozma Miklós* énekvezér vezetése alatt megtanulták és előadták „A betyár, kendője” című népszinművet.

H.-Ujfalun a munka a következő keretekben folyt: 1. Az ifjusági együletben rendes önképzőköri munka, hetenként két estve, közismereti tárgyak, költemények felolvasásával, az elemi számtani ismeretek felújításával stb. Lelkész és énekvezér vezette. Majd aztán megtanulták és előadták a *Toloncot* Siketes S. énekvezér vezetésével. 2. *Közismereti* előadás lelkész és énekvezér vezetésével s az ifjak közreműködésével volt. 3. A D. F. Nőegylet tartott 12 vallásos estélyt, ezenkívül egyet az esp. vszék alkalmával esperes és jegyző közreműködésével, egy Jókai estényt a szomszédos lelkészek közreműködésével, és egy nőegyleti műsoros előadást táncmulatsággal kapcsolatosan. A nőegylet megtanult 10 éneket az új énekeskönyvből, mely igen frissítően hatott az egyházi életre. Általában az új énekeskönyvben megnyilatkozó benső vallásosság, mély bánat, magábaszállás és bizalom igen jó hatást gyakorolt a lelkekre. Az egylet húzó nő vezetői a legnagyobb mértékben elismerésre méltó munkát végeztek.

Vargyas. A D. F. Egylet novembertől március végéig nagy sikerrel folytatta munkáját. Minden vasárnap estve gyűlést tartottak, a műsort a vezetőség lelkész és ig.-tanító és tanítónők főlváltva állították össze és rendezték az estélyeket. Igen jó hatást gyakorolt az eszházi életre az új énekeskönyv, melyből 14 éneket tanultak meg. Az új énekeskönyvből 100 drb. kelt el ebben a községben. A vallásos estélyen esp. vszék alkalmával közreműködtek Ürmösi J. és Bálint Ödön. Megünnepezték Jókai születésének 100-ik és Kriza püspök halálának 50-ik évfordulóját. Az egylet ifjuságai, kedden (leányok) és csütörtökön (fiuk) önképzőköri munkásságot fejtek ki a tanítók vezetése alatt. Előadták a *Tóth leány* című népszínművet, melyet ig.-tanító tanított be. A vallásos estélyeken a bibliai előadásokat lelkész és énekvezér tartották. E csoportban Vargyason folyt a legsikeresebb munka az elmúlt télen.

B. P.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Dr. Wilbur californiai unitárius theol. igazgató ural telt körutunk. Dr. Wilburrel Kolozsváron a Husvét másodnap i stentiszteletről kijöve, volt szerencsém találkozni. Aznap délután felkerestem a dékáni szobában levő szállásán s megállapodtunk abban, hogy egy hétre terjedő utat teszünk Erdélyben. Wilbur szives vállalkozásomat megköszönte s költségeim hordozását felajánlotta, én azonban kijelentettem, hogy semmi költséget elfogadni nem fogok s boldog vagyok, hogy Amerika egyik kiváló emberével egy hetet tölthetek. Az ünnepet követő szerdán bejöttem s Wilbur professzor szobájában találtam a Főt. Püspök urat, aki már ismerte ter-vünket s az ellen kifogást, vagy arra megjegyzést nem tett.

1. *Pénteken* reggeli gyorsal indultunk Brassóba. Utközben az Erdélyt kétfelé metsző vasutvonalon mindkétoldalon a nevezete-

sebb földrajzi helyeket, völgyek és hegyek irányát figyeltük. A Tor-dai Hasadék, a Torockó felé felmenő völgy, a Marosmente, balról párhuzamosan hagytuk el a Kisküküllő, Nagyüküllő Nagyhomoród, Kishomoród völgyeinek alsó nyílásait s végre az Olt völgyébe ér-tünk. Az első, közelről tisztán látható unitárius templomokat Ürmös, Nagyajtia, Bölön közelében elhaladva, láttuk. Brassóban délután 4 órakor Kovács Lajos lelkész várt s lakásán fogadta Dr. Wilbur a Brassói Lapok munkatársát. A Brassói Lapok közlemé-nyének később nagy hasznát vettük, mert Homoródszentpálon a kezünkbe kerülve, mindenütt az pótolta tovább a bemutatkozást. Megnéztük a Fekete templomot, a volt Európa szállóban a beme-szeit Székely Mózes emléktáblát. Estve már Taar Géza nagyajtai lelkész házánál töltöttünk kis időt s ott tértünk pihenőre.

2. *Szombaton* reggel a nagyajtai templom és környékének megjárása után átrándultunk Bölönbe, ahol a templomot, Bölöni Farkas Sándor szülőházát s az iskolát megnézve, s Ajtára visszatérve, tizórásunkat Dr. Ferenczy Géza főgondnok úrnál költöttük el, aki ked-ves családi körben beszélgetett el Wilburral némely kérdésekről. Felső-rákos érintésével, az otáni templom és papilak bejárása s azokról felvételek készítése után d. u. 1 órakor Báró Daniel Lajos ur várt Vargyason Kisgyörgy Sándor ny. esperes, Kiss Károly tanító tár-saságában terített asztallal. A Báró ur igazi szivességgel fogadott s a nagyszabásu ebéd után két kocsit vitt fel az esperesi lakásra s onnan a templomba. Az egyik kocsi a templomtól azután minket Ujfaluba vitt. A Rika erdő szépségeit a zord, hideg eső miatt nem élvezhettük. Ujfaluban d. u. 5 órakor Benczédi lelkész népe élén, palástosan üdvözölte Dr. Willburt, mint Ujfalu testvérgyülekezetének megbizottját. A harangok szavára Ujfalu népe szombaton d. u. 5 órakor zsufolásig töltötte a templomát s Benczédi imája után Wil-bur mondotta el üdvözetét. Templomból kijövetbeszélt Amerikát járt s angolul is valamit tudó emberekkel. Benczédi és felesége jó ha-tást tettek Wilbur professzorra. Este fél 8 órakor az Oklándi pa-rochiára köszöntöttünk be.

3. *Vasárnap* reggel Oklánd ujonnan vásárolt harangjának szép zenéje hívta templomba az impozáns gyülekezetet. Pál Ferencz esperes imát, Kiss Sándor beszédet és Wilbur dr. üdvözetlet mon-dott. Szép családi körben elköltött ebéd után az almási kocsi vitt délután 4 órára (Karácsonyfalva érintésével, ahol a lelkész üdvözölt) Homoródmásra. Homoródmáson nagy közönség várt a templom előtt. A templomban imát Ajtai lelkész, beszédet Kiss Sándor, üd-vözetlet Dr. Wilbur mondott. Ajtai lelkész és neje igen hálásak voltak, hogy őket feikerestük s a kedves családi körben Dr. Wil-bur kellemes estét töltött.

4. *Hétfőn* reggel a mezőre siető székely szekerek között in-dultunk Homoródszentpálra. Az oklándi hegy tetején megállva, megtekintettük a Homoród menti unitárius egyházak templomait és tőrnyait s Dr. Wilbur tájkép felvételeket készített. Homoródszent-

pálra 10 óraker érkezünk. A nagy munkanapon 150 főből álló közönséggel vonultunk a templomba. Imát, üdvözetet Ürmösi J. lelkész, viszont üdvözetet Dr. Wilbur mondott. A lelkésznél töltött kedves óra után kocsink délután 2 órára Székelyderzsbe ért gyönyörű fenyves tájakon Dálya, Ége, Kányád, Jástalván át. Székelyderzsen sok volt a látnivaló, a templom, a freskók, a várban a gabona, szalonna, ruhás ládák stb. A bámulatba ejtett tudóst a templompiacán a presbiterium és 20 székelyruhás leány jelenlétében köszöntötte Balázs András lelkész. Felvételek készítése után Balázs lelkész közölte, hogy mint az amerikai testvérgyülekezet megbízottját, egyházközsége Dr. Wilburt tiszteletbeli lelkésszé választotta. Este 8 óraker a székelyudvarhelyi unitárius papilakon Bölöny Vilmos lelkész üdvözölt. 9 óraker a székelyudvarhelyi unitárius presbiterium tiszteletünkre rendezett társasvacsoráján vettünk részt. Az éjszakát Györfi István volt hom.-szentmártoni, jelenleg székelyudvarhelyi kántor házánál töltöttük.

5. *Kedden* reggel a székelyszentmihályi kocsit várt szállásunkon. Az unitárius templomot a várost megtekintve, a Nyikó-völgyébe s 10 órára Székelyszentmihályra értünk. A lelkész és tanító családja körében a legkedvesebb órákat töltöttük; Wilbur megjegyzése az volt, hogy a legszebben fekvő és legmegkapóbb templom azok között, amit láttunk, a székelyszentmihályi. Délután 4 órára értünk, Kadács érintésével, ahol a lelkész épen a templomban a konfirmáló növendékeket oktatta, Székelykereszturra. A lelkész lakásán lepakolva, a gimnázium épületébe mentünk, belépéskor Gálfalvi igazgató németnyelven üdvözölt. A szertárak, termek megtekintése után a könyvtárban Péter Lajos az unitárius egyház történelmére vonatkozó könyveket előszedve, mutatta be Wilbur professzornak. Este 9 óraker vallásos estély volt a gimnázium épületében. Utó lelkész bibliamagyarazatot, Wilbur professzor európai utjáról előadást tartott.

6. *Szerdán* reggel automobilon mentünk ki Medesérre, hogy az amerikai testvérgyülekezet üdvözetét vigyük. Pálffy Albert lelkész üdvözölt; templomot, papi lakást megnéztük. Wilbur megjegyzése volt, hogy több helyen a megrepedt templom csakugyan segítségre szorul. A község az eddig látottak közül a legszebb fekvésű. Innen Siménfalván a lelkésznél tett látogatás után Fiátfalvára színtén az amerikai testvérgyülekezet üdvözetét vittük. Érdeklődéssel hallgatta az ottani ref. és unitárius gyülekezetek közös templomáról a lelkész beszélgetését. A templom megtekintése után Keresturra s innen ebéd után Segesvárra mentünk. Itt a lelkész egy keresztelését végig nézve, bejártuk a várost és fenn a várat; ott láttuk az elvitt Petőfi-szobor alapzatát és feltekintettünk a feléregyházi síkra, ahol Petőfi elesett. Utirányunk az este 6 óraker induló gyorsal Déva volt. Tövisen a csatlakozásra 4 órát kellett volna várunk. Ez időre Medgyesen szállottunk ki. Medgyesen az evang. főgimn. internátusában a fiamat kerestem fel. Felmentünk az internátus

igazgatójához, Rosenauer tanárhoz. Rosenauer igazgató vacsorára hívott s mint vendégei, a legkellemesebb estét töltöttük nála. Sokat elbeszélgettek Wilburral az erdélyi szászok történetéről s jelen helyzetéről s Rosenauer egy kitünő művel is megajándékozta Wilburt. Körülvitt s a város, templom, vár megmutatása után a vasuti állomáson köszönt el tőlünk. Éjfél után 3 órakor Déván a vár alatti szállóban tértünk pihenőre.

7. *Csütörtökön*, utunk utolsó napján, szép verőfényes tavaszi reggel köszöntött. A természet előrehaladva, a fák lombosak s a vár oldalán a bokrok zöldelnek. Mind rövidítettük a szerpentin utakat, miközben a csinos kis város képében, a lent kigyózva folyó Marosban s a közeli tájak szépségében gyönyörködtünk. A sziklatetőn a várban egyszerre a Dávid Ferenc-emlék romjai tűnnek szemünkbe. Dr. Wilbur lépteit azonnal meglássítja, felemelt fővel, levett kalappal közeledünk az emlék felé. A tábla hiányzik az emlékről, a vasrácsajtók nyitva vannak s bemegyünk s a nyíláson én leereszkedem, de az emléktáblának egyetlen darabját nem sikerül megtalálnom, hanem egy kis szikladarabot nyújtok fel Wilburnak a sötét cella üvegből, hogy emlékül elvigye. Felvételeket készít és sietve megyünk be s a 11 órás vonattal már Gyulafehérvárra tartunk. Gyulafehérváron délután 2 órakor mentünk fel a várba. Gróf Mailáth püspök ur az ablakon át megpillantva az idegeneket, küldötte le emberét éretünk s bemutatkozásunk után önmaga jött a történelmi nevezetességeket megmutatni. A régi fejedelmi palota helyiségeit s a templom történelmi nevezetességü látnivalóit ő maga mutatta és magyarázta. A Batthiány-könyvtárba kísért s ott rábizott minket a könyvtárnokra. Őt órára odarendelte a kocsit, az felvitt uzsonnára a püspöki palotába s onnan a muzeumba, meg az állomásra. Éjfél után 1 órakor, a hetedik nap leteltével, az ut fáradalmainak végén Kolozsváron az unitárius kollégiumban tértünk pihenőre. *Kiss Sándor.*

Dr. Boros György egyházi főjegyző április 1-én indult el amerikai útjára, hogy Egyházunk képviselőjében résztvegyen a 100 éves jubileumi ünnepeken. Május 10-én kezdődnek az ünnepek Amerikában s Május 31-én Londonban, Angliában, hová az amerikaiak is el fognak menni. A magyarországi Unitáriusok képviselőjében *Józan Miklós* esperes, püspöki vikárius vesz részt ez ünnepeken. Értesülésünk szerint az angliai ünnepeken Dr. Kiss Elek dékán, szerkesztőtársunk is jelen lesz.

A továbbképző előadások szeptemberre maradnak. Tudvalevőleg az általános lelkeszköri gyűlés keretében lelkeszi továbbképző előadások tartását s ezzel kapcsolatban gyakorlati kérdések megbeszélését terveztük június első felében Székelykereszturon. A tárgysorozat össze van állítva s az előadók felkérve, az időpont megállapítva. Egyéb tekintetben is az előkészület megtörtént. Az összejövetel központját teológiai tanáraink továbbképző előadása képezi és annak súlyát is elsősorban az ő szereplésük adja meg.

Miután azonban ujabban az az akadály merült fel, hogy az angol és amerikai ünnepekkel kapcsolatban Dr. Boros György főjegyző ur mellett a június 2-án kezdődő angliai ünnepekre Dr. Kiss Elek teol. dékán afia is kimegy, az elnökség úgy határozott, hogy a júniusra tervezett továbbképző és más irányú előadások megtartása szeptember hóra marad. Nemcsak örvendünk azon, hogy a mieink közül ketten vehetnek részt ez ünnepeken, de annyira fontosnak tartjuk részvételüket, hogy saját dolgainknak emiatt való későbbre halasztása teljesen indokoltnak látszik. Miről lelkészársaimat, az előadókat és érdeklődőket tisztelettel értesitem. Kovács Lajos, az általános lelkész kör elnöke.

Dr. E. M. Wilbur Székelykereszturt. *Dr. Wilbur* amerikai unitárius theol. professzor erdélyi körútjában f. évi április 21-én Székelykereszturra érkezett; megtekintette az unitárius főgimnáziumot s főképen annak könyvtárát, ahol a régi unitárius irodalom több unikumpéldányát nagy érdeklődéssel lapozta s róluk jegyzeteket készített. Este vallásos összejövetel volt a főgimn. zenetermében, amely alkalommal dr. Wilbur előadást tartott, ismertetve az unitárius mult felkutatása érdekében Európában tett útját s különösen Servét és Socinus Faustus élettörténetének emlékezetes helyeit. Jelezte hogy az erdélyi unitáriusok történetét, annak részleteit most tanulmányozza. Ezt követőleg üdvözlő tisztelegések voltak: a főgimn. részéről Gálfalvi Sámuel igazgató, a helybeli D. F. Nőkszövetsége részéről Pap Mózesné elnöknő, a körü D. F. Fiókegytel nevében Boros Jenő titkár, a kereszturi lelkész kör nevében Útő Lajos lelkész körü elnök üdvözölték a nagy tudású és szeretetreméltó professzor urat. Az üdvözletre adott válaszában biztosította a körü sereglett gyülekezetet, hogy az amerikai hittestvérek ragaszkodó szeretetükkel igyekeznek leróni irántunk érzett hálájukat azért a szívós, önfeláldozó lelki erőért, amivel Erdély unitáriusai az elmúlt századok küzdelmeiben oly kitaróan védték meg s ápták egyisten hitüket. Az estélyen imát mondott Lörinczi László lelkész, bibliát magyarázott Útő Lajos helybeli lelkész, énekelt az unitárius nők dalárdája Nagy Lajos tanár vezetésével, szavalt Mátéfi Teréz. Dr. Wilbur kellemes megjelenése, közvetlen, szeretetreméltó egyénisége igen mély és maradandó nyomot hagyott a hallgatóság lelkében.

Dr. Metcalf portlandi (amerikai) lelkész 1925. febr. 21-én meghalt s őt nemcsak az unitáriusok, hanem a tudományos világ is gyászolja, mert egyike volt a legsikeresebben működő csillagvizsgáló tudósoknak. Annakidején 1920-ban Snow lelkész urral ő is meglátogatott volt minket, Witte ur társaságában. Metcalf a szemüveges volt. Nyugalma legyen csendes, pihenése áldott.

Dr. Wilbur szavai az erdélyi unitáriusokhoz: Amikor az Erdélyi Unitárius gyülekezeteket látogatom, egy tizenöt éves óhajomat látom teljesülni. Ez idő alatt Unitárius Egyház- és Valástörténelmet tanítottam és tanultam; amit földjükről és vallásukról írva találtam elolvastam úgy, hogy gondoltam néha, hogy job-

ban ismerem a történetüket, mint önök, természetesen történészeiket leszámítva. Így önök között, mint barátok között érzem magamat, akikkel régen várom, hogy kezefoghassak.

Amerikai testvérgyülekezeteiktől nincsen megbízatásom, de biztos vagyok abban, hogy amit teszek, az ők helyeslésével is találkozok. Mikor nevükben szívélyes üdvözetet mondok, kifejezem bámulatunkat önöknek hitükhöz való hűségük fölött és komoly reménységünket jelenükkel és jövőjükkel szemben. Ők tudnak arról, hogy az Önök elődei letűnt nemzedékeken keresztül szenvedtek hitükért, hogy milyen kitartók voltak odaadásukban; és teljes bizalmuk van önökben azíránt, hogy Önök ma és bármikor a jövőben épp oly készek lesznek a nehézségek hordozására, ha szükséges lesz, amint atyáik készek voltak a múltban; hiszik, hogy ismételen elhordozzák azokat, amíg az Isteni Gondviselés útján boldogabb idők fognak jönni az önök részére.

Ebben, az én második európai látogatásomban céloom az, hogy minél több helyet meglátogassak, ami kapcsolatban van az unitáriánizmus történelmével. E helyek különböző országokban szétszórva vannak. Érdekelheti önöket, ha pár helyről szólok, amelyeket láttam. Először azokról a helyekről szólok, amelyek *Servét Mihály* életével kapcsolatosak; és jóllehet ő nem olyan unitárius volt, mint mi vagyunk, és azok közül az elvek közül, amit mi ma vallunk, ő soknak ellene mondana; de ő volt az, akinek bátorsága volt először kimondani, hogy a háromságot a Biblia nem tanítja és hogy ez a tan Jézus tiszta vallásának megértését akadályozza és ezért őt végül is Kálvin János máglyán megégettette. Januárban, amikor Spanyolországban voltam, elmentem, hogy megkeressem a helyet, ahol Servét született, vagy ahol legalább is csecsemő korától érett koráig élt. Az egyedül álló kis falu Villanuera ez, 8 kilométerre a vasuti állomástól és Északspanyolországban Saragossától félórai ut. Megtaláltam a házat, ahol szülei éltek most községi vendéglő, ma is a falu legcsinosabb háza; s a falu templomában, egyik oltár felett, egy kép függ, melyet az ő halála után anyja és testvére egy római katolikus pap készíttettek, talán eretnokségéért az Isten kiengesztelésére.

Azután Párisban, ahol orvostudománnyal foglalkozott az egyetemen s felfedezte a vérnek a tüdőkön át való keringését és ahol először találta Kálvint s ahol a Szentháromság tanáról őt vitára hívta. Emlékének tiszteletére ott szobrot találtam; és a Nemzeti Könyvtárban megtaláltam a létező három példány közül egyet abból a könyvből, mely őt máglyára juttatta, s annak első szakaszát, amit sajátkezűleg írt.

Lenn a Rhone mellett, Lyonon alul Viennében, ahol írta a könyvét, ahol az Inquisitio elítélte, láttam a börtönt, ahol a vizsgálat alatt ült s ahonnan mielőtt elítéltek, elmenekült. Servét itt kétszer égettetett meg máglyán jelképesen (in effigie) egyszer a világi s egyszer az egyházi bíróság által, egyszer genfi tűzhalála

előtt és egyszer azután; valószínűleg a világtörténelemben az egyedüli személy akit, háromszor égettek meg mágián.

Végre Genfben láttam, ahol lakott, ahol hosszú heteket töltött börtönben elítéltetése alatt; láttam a szobát, ahol az ítélet fölötte kimondatott; láttam és forgattam elítéltetésének feljegyzéseit az archivumokon; olvastam levelét, amit a börtönben írt, melyben kegyelmet kért s a halálos ítélet kimondást, ami az ítélet meghozatala után neki fel volt olvasva. Végigmentem a *Via dolorosa*n, amelyen ő lépkedett az ítélet végrehajtásának helye felé; láttam a helyet, ahol hátran tett bizonyoságot az igazságról, amelyhez haláláig hűséges volt. Ezek mind szent helyek voltak.

Aztán *Socimus Faustus* nyomait követtem. Ezelőtt három héttel Olaszországban Sienában megtaláltam a helyet, ahol mint gyermek játszadozott és tanult nagyapja talusi otthonában s néhány eredeti fényképet találtam róla és unokatestvéréről *Socius Laelius*-ről s néhány érmet szintén róluk, amelyekről unitárius történezszeink eddig említést nem tettek; és úgy ott, mint Königsbergben sajátkezüleg írt leveleket találtam tőle. Lengyelországban az ősszel félélnapig utaztam kinn a falun sirjának meglátogatására, mely hosszú idő óta el van hanyagolva és majdnem el van feledve s boldog voltam, hogy alkalmam volt néhány lépést tenni abban, hogy rövid időn belül azon a helyen egy megfelelő emlék álljon.

Krakow, ahol két hónapot töltöttem, bővelkedik Socinianus könyvekben könyvtáraiban, jóllehet semmi egyéb unitárius maradvány benne nincsen. Nagyon óhajtottam *Rakow*ot meglátogatni, ahol 40 éven át a lengyel unitarizmus, vagy amint ők mondják Arianizmus központja volt, egész 1638-ig, amikor a katolikus reakció kiűzte a városból az unitáriusokat. Ez abban az időben briliáns kis város volt, Lengyelország intellektuális életének egyik központja. Most azonban egy kis egészségtelen, nyomorult városkát találtam azon a helyen, az Ariánusoknak semmi emlékük, kivéve a katolikus templomon található táblácskát, azon a templomon, melyben valamikor istentiszteletüket és zsinataikat tartották, amelyen arra van vonatkozás téve, hogy miként üzentek ki onnan és miként állítatott vissza a háromszemélyű egyisten tisztelete.

Mikor 1660-ban Lengyelországból az összes ariánusokat kiűzték halálbüntetés terhe alatt, amíg azoknak egy része Erdélybe jött s Kolozsváron sok ideig lengyel unitárius egyházközség állott fenn, addig sokan a határon át Keletporoszországba mentek. Itt egyházuk és papjuk volt sokáig, még azután is, amikor itteni egyházuk már megszűnt. Ez az utolsó Socinianus gyülekezet a történelemben. Azt mondták, hogy az épület, ahol istentiszteletüket tartották, még áll s én látni óhajtottam. Warsawtól tizenkét órástekerényes út vezetett a kicsiny *Andreaswalde* faluhoz. A ház még áll, melyben a birtok unitárius tulajdonosa élt s közel volt a patak, melyben a Socinianusok gyülekezetük tagjait megkeresztelték s a nagy lakás, ahol gyűléseiket tartották, hosszú idő óta, mint a föld-

mivesek háza van használatban. Talán én vagyok az egyedüli unitárius, aki valaha ezt felkereste s valószínűleg az utolsó is. Mert a ház egyik fele a múlt évben döntetett le és építetett újra s a másik felét ebben az évben fogják ledönteni.

És most, meglátogatva a multnak e szomorú maradványait, oda jöttem, ahol az unitarizmus ma is él, és ahol leghosszabb deig talált otthonra. Láttam a templomokat, hol az Önök vitáik tartattak s hová zsinataikra összejöttek. Üdvözöltem népüket, imádkoztam velük, láttam őket munkájukban, erős, becsületes arcukba néztem és velük beszélgettem. Láttam a termeket, ahol országgyűléseiket tartották, a palotát, ahol unitárius fejedelmük lakott s a sirt, ahová ő eltemetve van. Láttam a követ, amelyen és a nagy templomot, melyben Dávid Ferenc prédikált; a templomot, ahol elítéltetett és a várat, ahol meghalt. Láttam csodás szép templomokat Székelyföldön, pompás iskolákat Kolozsváron és Székelykeresztúron. Megismertem hűséges és istenes lelkészeiket. Mindezek történelmüket számomra valóságosabbá tették, mint eddig volt. Én nemcsak arra emlékezem vissza, hogy Erdély unitáriusai kik voltak és mit tettek a múltban, hanem tudom, hogy kik ma és hogy mit lehet várni tőlük a jelenben.

Hosszu történelmüket a szenvedések és gyakran a tragédiák ismétlődő és hosszu korszakai jelölik. Megpróbáltatásaikat többnyire maguk viselték, egyedül Istenben vetett bizalmuk tartotta fenn; senki más nem volt, aki segítségükre jött volna. Hűségük régen is meg volt jutalmazva. Száz év óta tudják, hogy mit jelent más országban Önökkel egy hitet valló testvéreket birni, akik részükre kiváltságnak tekintik, hogy Önöket segíthetik nélkülözésük idején s kiknek rokonszenvére mindig számíthatnak. Mi mindnyájan egy test vagyunk; és ha egy tag szenved, minden tag szenved vele; vagy ha egy tagnak tisztessége van, minden tag örvend vele.

Önök az Isteni Gondviselés végzése szerint ismét megpróbáltatás idejébe jutottak. Az új helyzethez való alkalmazkodás nehéz kell, hogy legyen és hosszas ideig tarthat. Nem hiszem, hogy mai korban ez olyan hosszu, vagy olyan nehéz lesz, mint amilyent ismeretek és túléltek a múltban. De ez krisztusi türelmet és tántoríthatatlan kítartást fog kívánni. „Szeretteim ne rémüljete meg attól a tűztől, amely próbáltatás végett támadt köztetek, mintha valami rémületes dolog történnék veletek; sőt amennyiben részetek van a Krisztus szenvedéseiben, örüljete, hogy az ő dicsőségének megjelenésekor is vigadozva örvendezhessete. Mert senki se szenvedjen közületek, mint gyilkos, tolvaj, vagy gonosztevő, vagy mint más dolgába avatkozó. Annakokáért, akik az Isten akaratóból szenvednek is, ajánlják néki lelküket, mint hű teremőtonek, jót cselekedvén.” (I. Péter IV. 12., 13., 15., 19.) Bizom abban, hogy e szellemben néznek szembe a jövővel és semmi kétségeim a jövővel szemben. Isten megtartja Önöket, barátaik rokonszenve és segítése kíséri, *végül is lelküknek küzdelmét számbavéve, megelégtette nek.*

Rendkívüli Főtanács. Május 14-én d. e. 10 órára a Főtanácsot rendkívüli gyűlésre hívta össze az E. K. Tanács, melynek egyetlen tárgya a magánoktatási törvényjavaslattal szemben való állásfoglalás lesz.

A mi 100 éves jubileumi ünnepeink sorrendje. Május 9-én d. u. 5 órakor ünnepélyes istentisztelet a kolozsvári templomban. Május 10-én egy félórás harangozás minden templomban reggel 8 órakor. Május 11-én a Teol. Akad és a két főgimnázium ünnepélye. Május 14-én d. u. 6 órakor az E. K. Tanács diszgyűlése. Május 17-én minden egyházközségben ünnepélyes istentisztelet. Az istentisztelet sorrendje: 1. Tebened biztunk (énekli a közönség). 2. Ima (irta: Ferencz József püspök). 3. Miatyánk. 4. Közönek. 5. Egyházi beszéd Márk XII. 30-31 alapján. 6. Szavalat. 7. Dalárdaének (v. zeneszám). 8. Szavalat (Reményik S.: Templom és Iskola) 9. Hozzád megyek Uram (Uj énekeskönyv 57.) dalárda, vagy közönség éneke. Amely lelkészek esetleg nem kapták meg a rendeletet, azok is tartsák magukat ez előírásos sorrendhez.

Az E. K. Tanács áprilisi rendes ülése 9-én volt. Főt. Püspök ur fájdalommal jelentette he dr. J. H. Metcalf portlandi lelkész, E. Főtanácsunk tb. tagjának, az Amerikai Unitárius Társulat 1920-ban Erdélyben járt egyik kiküldöttének február 21-én történt elhunytát Özvegyének E. K. Tanács külön iratban fejezi ki őszinte részvétét. — A vallásügy rendezéséről szóló harmadik törvénytervezetet a miniszterium megküldvén, egy külön bizottságnak adott ki részletes tanulmányozásra s az egyházunk részéről már korábban elfoglalt álláspontnak megfelelő észrevételek megtétele végett. — Az európai. központi segélyirodával (Zürich) egyházunk helyzetére és a theol. akadémiánkra vonatkozóan újabb adatokat közöl az E. K. Tanács. — Dr. Boros György főjegyző afia helyettesítésével Csifó Salamon theol. tanár bizatott meg. — A manchesteri Home Missionary College-be leendő kiküldésre a jövő tanévre Fülöp Zoltán IV. éves papnövendék jelöltetett ki. — Az egyházközségi, egyházköri és központi pénzkezelésre, valamint a számvévisésre vonatkozó szabályzatoknak Németh Albert egyh. tanácsos által nagy gonddal és szakértelemmel elkészített tervezeteit E. K. Tanács véleményezésre a pénzügyi bizottságnak és az egyházkööröknek megküldeni határozta. Ezekon kívül elintéztetett számos folyó ügy.

Egy angol unitárius nő ajándéka a középeurópai Egyetemeknek. Sir Josef Norman Lockyer egyik leghiresebb angol csillagász 1836-ban született, 1881-ben Londonban tanár, majd 1885-ben South-Kensingtonban igazgató lettegy csillagászati fizikai megfigyelőnél. 1913-ban visszavonult a nyilvános pályától s Sidmouthban egy saját csillagászati megfigyelőt építtetett, amit halála előtt az angol nemzetnek hagyományozott. E hires tudós felesége unitárius nő s férje halála után Hankinson Frigyes unitárius lelkész révén, akit mindannyian jól ismerünk mintegy 5 évi állandó gyá-

molító és segélyező jótékonyságairól, a bécsi, budapesti, pécsi, debreceni, szegedi és kolozsvári egyetemi könyvtáraknak 5—5 hatalmas könyvet ajándékozott férje saját műveiből, melyek minde-
nye a modern csillagászati tudomány egy-egy hatalmas terméke. Hálával gondolunk a nagy tudósra, aki egyszer azt mondta: „El-
jön az idő, amikor csak egy nevelés lesz, t. i. a legjobb nevelés
s azt mindenkinek egyformán kell nyújtani“. Hálával a nemes lelkű
unitárius nőre s Hankinson barátunkra, akik az említett egyeteme-
ket ez értékes könyvekhez juttatták.

Keresztelési szertartás angol unitárius testvéreinknél.

Lelkész előbb a következő szentirási szavakat olvassa a szertartási
könyvből: „Jézus, előhíván egy kis gyermeket, közéjük állítja vala
azt és mondá: Aki egy ilyen kis gyermeket befogad az én nevem-
ben, engem fogad be.“ És ismét: „Engedjétek hozzám jönni a
gyermeket és ne tiltsátok el őket: mert ilyeneké az Istennek
országa.“ „Meglássátok, hogy eme kicsinyek közül egyet is meg
ne utáljatok, mert mondom néktek, hogy az ő angyalai a meny-
nyekben mindenkor látták az én mennyei atyám orcáját.“ „Nem
akarja a ti mennyei atyátok, hogy egy is e kicsinyek közül elpusz-
túljon.“ Aztán a következő szavakat intézi a jelenievlőkhöz: Jézus
nagyon szép példát adott nekünk, mikor a kis gyermekeket kar-
jaiba vette és megáldotta. Isten minden adományai közt a gyermek
a legértékesebb. A gyermekekben ujul meg mindég a világ re-
ménye. Ezért, mikor egy gyermek világra jön, a legszeretet-
teljesebben és odaadóbb gonddal kell fogadnunk őt, aminőben
bárkit is részesíthetnénk. Csatlakozzunk hát mi is a szülőkhöz,
mikor a minden életnek és adománynak Urához hálaadással for-
dulnak ez uj ajándékért; és tápláljuk mi is az ő gyöngéd remény-
ségüket, mely az ő gyermekük körül fonódik. A szülőkhöz: Azáltal,
hogy gyermekeitek ide hoztátok, azon hő óhajatoknak adtok kifeje-
zést, hogy őt az igaz és helyes életuton akarjátok nevelni és köte-
lezitek magatokat, hogy Isten- és emberszeretben segítitek őt
növekedni. Ekkor karjaiba veszi a gyermeket, mondván: Nevezé-
tek meg e gyermeket. Aztán a következőket mondja: Ez a víz azon
tisztaságnak a jelképe, melyet Isten minden gyermeke szívébe kíván.
Megnevezi a gyermeket e szavak kíséretében: Én keresztellek téged
Istennek, a mi mennyei Atyánknak nevében és Jézus Krisztus szel-
lemében... vagy: Én Istennek ajánllak téged, az ő szeretetének
megtartására és igazságának szolgálására... vagy: Krisztus szelle-
mében szentellek téged az igazság, szeretet és igazságosságnak.
Áldás: Isten, a mi mennyei Atyánk áldjon és tartson meg téged;
bánatban vigasztaljon, örömben legyen erősséged; az Urnak békéje
lakozék te benned és maradjon te veled mindörökké. Ámen.
Ima: Köszönjük neked, ó Atyánk, a te gyermekeidhez való nagy
jóságod, mellyel ez ujszülött csecsemőben áldást adtál az ő ott-
honuknak. Hadd vonja ez ajándékok közelebb sziveiket Tehozzád
és egymáshoz; nőjjön uj szeretet ez uj gyönyörűségből; szü-

lői ösztöneik bontsanak ki előttük egyre többet és többet a te Atyai szeretetedből és gondviselésedből. Legyen gyermekük áldás azon háznak és világnak, amelybe született. Amint pedig az években növekedik, úgy növekedjék erőben és bölcseségben is; — hadd sorakozzék a te jó és hűséges szolgálád számához és vezéreltessék a te mennyei birodalmodba. Amen. Vagy ezt: Mindenható és örökkévaló Isten! Azoknak közösségébe kívánjuk befogadni ez ujszülöttet, akik szeretnek Téged és a Te akaratod betöltéséért küzdenek. A Te áldásod nyugodjék e kisdeden, k.t mi e Te nevedben áldunk meg. Adj neki egészséges testet, helyes értelmet és gazdag mértékét a Te szent lelkednek. Ruházd fel ezen szolgálodat ó Isten, felülről való bölcseséggel, hogy hűségesen teljesíthessék kötelességeiket. Segítsd őket, hogy szentelhessék a Te szolgálatodra ez új ajándékokat és engedd, hogy gyönyörűség legyen az ő osztályrészüik, gyermeküket erőben, jóságban és a Te akaratod iránt való engedelmességben látva növekedni. Amen. Erre a gyülekezet az Uri imát énekli el, mely után befejezésül jön az Áldás: Isten békéje, mely minden értelmet megindít, tartsa a mi elménket és sziveinket Isten tudományában és szeretetében és Istennek a mindenható Atyánknak áldása legyen mirajtunk és maradjon velünk, mindörökké Amen. Az angol papi kézikönyvből fordította *Lőrincz Dénes* lupényi lelkész.

Adományok a brassói unitárius templomépítés céljára. (VI. folytatás). Özv. Nagy Gyuláné Türkös 100, Dunay Karolina Hidvég 100, Demeter Mihály 100, Baróti unitárius leányegyházközség 800, Dr. Vernes István Barót 1000, Györbíró Sándorné utján 100, Bodoni Józsefné gyűjtése 200, Geréh Zsuzsika Fiátfalva 100, Unitárius Egyházközség Szentháromság 200, Unitárius Egyházközség Szentgerice 200, Tamás Ignác gyűjtése Parajd 856, ld. Tantsch György és neje adománya 500, Gálfi Lőrinc Kolozsvár 100, Sáska Dénesné Jolán nevű leánya emlékére 100, Tordai hívek adománya 500, Szabó Béni adománya 500, Ilyés András Ujtusnád 100, Nagy János 140, Özv. Simon Ferencné 100, Bálint Áron 100 Ürmössy József gyűjtése Brassó 1000, Baróti Takarékpénztár 500, Török Sándor 300, Sándor Gergely gyűjtése 200, Árkosi Unitárius Egyházközség 200, Végh Benjámín Árkos 100, Kovács József gyűjtése Nagyvárad 214, Gálfalvi Kálmán 240, Szabó Sámuel ny. főkalauz 180, Bálint Mihály 72, Téli műsoros estély tiszta jövedelme 24.226, Majális tiszta jövedelme 24.000, Albert Károly 20, Andrassy Árpád 240, Budai Mihály 30, Csere Samu 50, Gottman Béla 220, Szentpáli Albert 140, Götz Béla Hosszufalu 320, összesen 58.260 L. I—V. közlemény összege 157.426 L., együtt 215.686 L. A szives adakozóknak, illetve gyűjtőknek az egyházközség nevében hálás köszönetet mond Kovács Lajos lelkész.

Nyugtázás. Az egylet pénztárába március 18-tól április 18-ig előfizető. és tagsági díjat tizettek 1924-re: ld. Tóth György Bölön; Müller Gyula Kolozsvári 1925-re: Bencédi Ferenc Tarcsafalva; Komáromi Márton Mészko; Simonfi

